

EESER

ureau voor
tel- en
verken
straat 107-117
34626
AAG

FRUITHANDEL

- Tel. 869

UM

Innenlandsch-
dsch Fruit
erenden prijs

LM CAMERA

F: 45 f36.00
165 f17.50

E-APPARAAT

AAP & Co.

DAM - Tel. 41919

R, Den Haag

15058

at de vischbanken

HBAKKERIJ.

Vlischgebak.

Bel. aanbeve.

Vleeschhouwerij

nsslagerij

No. 22410

oudste adres

eerste kwaliteit

Coel-inrichting

C. HALFF

DE WIT

Wasch-

inrichting

ESTEN"

9 - ROTTERDAM

n 33677

AAIJVELD

VENHAGE

it 286, Tel. 37932

straat 1, Tel. 37930

del in

en Brandstoffen.

in U hoopte

U verwachtte

U meende

U dacht

"ZOO REIN"

ERS VASEN

svaart 50-52 25 e

don 14159

RLEM K.G.

MARKUS Jr.

INRICHTING.

nt 219 - Den Haag

36992.

Stoffeorderij

KAPTEIN Tel. 43886

lijkschelaan 34b

ring, ook volgens tekening

an alle Meubelen

Beslist eigen werk.

EUNING

MPLETE

ILEERING

T 27-29 - TEL. 107

VERSUM

GIRO 27825

stio-inrichting

lijten, Gordijnen

en Meubelen.

BIBLIOTH.

10e JAARGANG

No. 21

21 FEBR. '30

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 105:2

Onder redactie van Prof. Dr V. Hepp, Dr K. Schilder, Dr C. Tazelaar en Prof. Dr J. Waterink

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; Dr Henry Boets, Grand Rapids; Dr C. Bouma, 's Gravenhage; Dr K. Fehrmann, Vreeland; Prof. Dr F. W. Groenheide, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's Gravenhage; Dr J. W. Marmelstein, Amsterdam; Dr P. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr D. Postma, Buresdorp; Dr A. Ringa, Zuid-Afrika; Dr A. Ringa, Socraha; Dr J. C. Rullmann, Wassenaar; J. Strikwerda, Dokkum; Dr J. Thijss, Zwolle; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's Gravenhage.

Adres der Redactie:

Prof. Dr V. HEPP, Van Brouwerstraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers:

OOSTERBAAN & L. COINTRE, Goes.

Tel. No. 58 - Postrekening No. 36000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling

Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar

Advertentie: 35 ct. p. regel. - Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel. Religie en Kunst V. - Kerkelijk Leven: Het Vrije Kerkelijk IX. Bond van Gereformeerden (Calvinisten) in Nederland III. Het nieuwe Huiselijk-formulier I. Hiddag voor hen, die in Rusland en China om des geloofwille worden vervolgd. - Literatuur en Kunst: De probleemroman als tijdverschijnsel I. - Musiek: Kroniek: Architect en Orkestbouw. - Personeel: Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

RELIGIE EN KUNST.

V.

Men heeft er op gewezen, dat de kunst dikwerf tot den hoogsten bloei is gekomen in tijdperken, waarin Godsdienst en moraal in diep verval waren geraakt. Verschillende voorbeelden, die dit moeten bewijzen, heeft men ons genoemd.

Toen de vroomheid en strengheid van zeden der oude helden ten grave waren gedragen, is pas onder de Romeinsche keizers de kunst met ijver en vrucht beoefend en tot groote ontwikkeling gekomen.¹⁾

Ten tijde der sterkste onttaarding van het Pausdom, mag toch aan zedelijk en Godsdienstig diep gevallen pausen de lof niet worden onthouden, dat zij uit onkerkelijkheid de nieuw oplevende kunst begunstigten. Aan Leo X wordt de uitdrukking toegeeschreven — wellicht stamt ze niet van hem, maar toch uit de pauselijke omgeving —: „Hoeveel nut de fabel van Christus ons en de onzen gedaan heeft, is door alle eeuwen heen bekend"; niettemin was zijn tijd vruchtbaar voor de beoefening en ontplooiing der kunst.²⁾

Ja, de eeuw vóór de Reformatie is zulk een bloeiperiode voor de kunst geweest, dat Florence en Rome een glans ontvouwen, als eens Athene onder Pericles.

Het tijdperk van Lodewijk XIV van Frankrijk noemde men gaarne den gouden, klassieken tijd der Fransche kunst; toch woedde toen de gruwzaamste Hugenooten-vervolgung, werden Goddelijke en menselijke rechten gehoond en met voeten getreden en gaf men zich over aan de meest mateloze verspil- en genotzucht.³⁾

De tweede bloeiperiode der Duitsche literatuur heeft de meest treurige nationale toestanden als achtergrond. Op religieus en moreel terrein zat men diep in het moeras. En toch kwam er een herleving der kunst, vooral zich uitend in een klassieke letterkunde.

Hiernit zou men moeten concluderen, dat de religie veeleer belemmerend, dan bevruchtend op de kunst zou inwerken, zoodat een kunstenaar zich ontslagen mocht achten van alle Godsdienstige en zedelijke banden.

Een geschiedbeschouwing als de bovenstaande is echter zeer eenzijdig. Want terstond dringen zich bij zulk een voorstelling van zaken een tweetal vragen op: heeft juist niet de religie zoo talloos vele kunstenaars geïnspireerd? en, welke kunstvoortbrengselen vertoonen de hoogste waarde, die onder of zonder inspiratie der religie zijn tot stand gekomen?

Wat de eerste vraag betreft, spreekt de bevruchtende werking der religie op de kunst niet door heel de wereld een overduidelijke taal? Wordt ze niet

vertolkt in de beeldhouwwerken en de kerkramen der kathedralen (voorstelling van de geboorte des Heeren in het koor der Notre-Dame van Parijs; kerkramen van Tours, van Sens, van Chartres, van Keulse Dom, etc.); in de schilderijen met enkel Bijbelsche motieven (Het Laatste Oordeel van Michel Angelo in de Sixtijnse kapel, de Graflegging en Verheerlijking van Christus van Rafaël, het Heilig Avondmaal van Leonardo da Vinci); in de gewijde koraalmusiek en oratoria (denk aan de scheppingen van Palestrina, Bach, Mendelssohn) en in de veelvuldige groote litteraire werken (de Divina Comedia van Dante, Paradise lost van Milton, het bevrijde Jeruzalem van Tasso)? Hier is de kunst de vrucht van menschen, op wie al de krachten van de religie inwerken.

En als in tijden van Godsdienstig en zedelijk verval toch de kunst bloeit, moet men nog niet meenen, dat ze tot stand kwam zonder invloed van de religie. Immers zijn er kunstenaars zonder devotie en aanbidding, die toch werken hebben voortgebracht van diepgaande religieuze ontroering. Dit valt hieruit te verklaren, dat zij, hoe verheidenscht men hen ook denkt, in de geestesstructuur van hun wezen met een zeker geloof doortrokken bleven en zich uit de Christelijke sfeer niet hadden kunnen losmaken.

Wat de beantwoording van de tweede vraag betreft, welke kunstgewrochten de grootste waarde hebben, die onder of zonder inspiratie der religie zijn voortgebracht, hierbij hangt alles er van af, wie en wat de persoon is, aan wien deze vraag wordt gesteld.

Is hij inderdaad Christen, leeft hij uit de wedergeboorte, dan zal zijn heele ziel in opstand komen tegen elk kunstwerk, dat de zonde uitstelt of verheerlijkt of als navolgenswaardig aanprijst. Een realisme, dat een slaafsche (Meissonnier) of laagstaande (Zola) copie der natuur is, is voor den Christen zonde.

Hij kan noch huldigen de leuze: „den reine is alles rein", want de mensch is niet rein, hij is zondaar, onrein, bevlekt, met schuld bedekt, misvormd door duizend zonden; noch onderschrijven de belijdenis: „l'art pour l'art", de kunst om de kunst, want hij kent als hoogste doel van alles, ook van de kunst, alleen: het hoogste Goed, d.i. God.

Als van twee even begaafde kunstenaars de één een Godvreezende en de ander een Godhaatende is, moet het kunstwerk van den eerste hogere waarde hebben dan van den tweede. Toch kan het gebeuren, dat het kunstvoortbrengsel van een niet-Christen waardevol is en niet mag veroordeeld worden. Gods algemeene genade, zijn afkomst, zijn milieu, zijn leven in de Christelijke gedachtensfeer kan hem zoo beïnvloeden, dat zijn schepping den Christelijken geest verraadt.

Wij kunnen ons zeer goed vinden in de omschrijving, welke Maritain geeft van Christelijke kunst: Hij zegt dit:

„Onder Christelijke kunst verstaam wij niet kerkelijke kunst, een door haar voorwerp, bestemming en bepaalde regels gespecificeerde kunst, welke slechts een bijzondere en zeer hooge toepassing is van Christelijke kunst. Wij verstaan onder Christelijke kunst een kunstvorm, welke het karakter van het Christendom in zich draagt. In deze beteekenis is de Christelijke kunst geen bepaald onderdeel van de kunst in het algemeen; men spreekt niet van

Christelijke kunst zooals men spreekt van schilder- of dichtkunst, van spitsbogen of Byzantijsche kunst; een jonge man zegt niet tot zichzelf: ik ga aan Christelijke kunst doen, zooals hij zou kunnen zeggen: ik ga aan landbouw doen, en er is geen school, waar men de Christelijke kunst leert. De Christelijke kunst wordt bepaald naar den drager, die haar beoefent, en naar den geest, waaruit zij voortkomt; men spreekt van Christelijke kunst, zooals men spreekt van kunst der bijen of kunst der menschen; zoodat de Christelijke kunst met de niet-Christelijke kunst eerder een gemeenschap van overeenkomst (analogie) of schijnbare overeenkomst (quasi-analogie) heeft dan een gemeenschap in soort (genus). Zij is de kunst der vrijgekochte menscheit. Zij is geplant in de Christelijke ziel, aan den oever der levende wateren, onder den hemel der Goddelijke deugden, tusschen de ademtichten der zeven gaven des Heiligen Geestes. Zij draagt vanzelf, van nature Christelijke vruchten.

Indien gij een Christelijk werk wilt maken, wees dan Christen, en tracht iets schoons te maken, waarin gij heel uw hart legt; maar probeer niet „iets Christelijks te maken".

Wag u niet aan die ijdele en hatelijke poging om in uzelf den kunstenaar en den Christen te scheiden. Ze zijn één, als gij waarlijk Christen zijt en uw kunst niet van uw ziel is afgesloten door een of ander systeem van schoonheidsleer. Doch zet alleen den kunstenaar in u aan het werk; juist omdat zij één zijn, zal het werk in zijn geheel zoowel van den kunstenaar als van den Christen zijn."

Maritain wijst er verder op, dat de kunst-gave een bijzondere donatie is, die de kunstenaar van God ontvangt. In 't gebruik hiervan moet hij vrij zijn. Maar bij den Christen werkt Gods Geest er meer zuiverend en heilgend op in.

Natuurlijk kan een Christen-kunstenaar onzuivere trekken mengen in zijn werk, want hij is nog geen heilige, maar hoe meer Christus, de liefde en de heiligheid bezit neemt van zijn hart, hoe zuiverder en ook hoe schooner zijn kunst-scheppingen zullen worden.

„Overal waar het werk een minder zuiver Christelijken klank heeft, heeft iets aan de zuiverheid der liefde onthouden. De kunst eischt veel rust, zei Fra Angelico, en om de dingen van den Christus te schilderen moet men met den Christus leven; dit is het eenige woord, dat wij van dezen monnik-schilder kennen, en hoe weinig systeem zit daarin...

Het zou derhalve nutteloos zijn, een techniek of een stijl of een systeem van regels of een werkwijze te zoeken, welke eigen zouden zijn aan de Christelijke kunst. In rechte kan de kunst, die in een Christelijke beschaving ontkiemt en groot wordt, daarvan een onbepaald aantal toelaten. Maar deze kunstvormen zullen alle een familietrek gemeen hebben, en ze zullen alle substantieel van niet-Christelijke kunstvormen verschillen, zooals de bergflora verschilt van die in de lage landen."

Hoe bevruchtend de religie inwerkt op het werk van den kunstenaar, is — om slechts één voorbeeld uit den jongsten tijd te noemen — zoo duidelijk waar te nemen bij Sigrid Undset, die in eens bekend geworden Noorsche schrijfster, die om haar werk, Kristin Lavransdatter, met den Nobelprijs werd begiftigd. Door haar studie van het Noor-